Az emlékezési és gondolkozási zavarok pszichodiagnosztikája

KLINIKAI SZAKPSZICHOLÓGUS SZAKKÉPZÉS II. ÉVFOLYAM 2022. 10. 04.

PÉTER JUDIT KLINIKAI SZAKPSZICHOLÓGUS

Mire figyeljünk a pszichodiagnosztikai munka során?

- Csak akkor kezdjünk diagnosztikai munkába, amikor elegendő idővel rendelkezünk – akár egy egyszerűbb szűrőteszt esetén is
- Törekedjünk arra, hogy ne okozzunk iatrogén ártalmat a páciensünk számára
- Monitorozzuk az árulkodó jeleket (szorongás, fáradtság, motiválatlanság)
- Nem kell mindent egy diagnosztikus ülésben elvégezni
- Ha lehetőségünk adódik, vegyünk igénybe heteroanamnézist (hozzátartozó, ismerős, kezelőorvos)
- Mindig legyen klinikai kérdés, mert csak ennek ismeretében tudunk előkészülni a vizsgálatra
- Ne csak a kvantitatív eredményeket számoljuk, végezzünk kvalitatív elemzést is

Minimális felfrissítés: Melyek a kognitív folyamatok?

- orientáció
- figyelem
- észlelés
- tanulás
- emlékezet
- gondolkodás

Mi a memória?

- A memória tanulás eredménye
- A már korábban elsajátított ismeretek tárolását és ha kell előhívását teszi lehetővé
- Az ismeretanyag újra a tudatba kerül anélkül, hogy az eredeti inger jelen volna
- A memória komplex, az agy számos területét igénybe vevő kognitív folyamat

Az emlékezés szakaszai

kódolás

A környezet információi jelentéssel bíró egységekké alakulnak

bevésés

tárolás

Memóriába való beépülés

megőrzés

előhívás

Memóriában korábban már elraktározott információ visszanyerése

A memória típusai időtartam szerint

- Szenzoros memória, vagy szenzoros tár (ms-1s)

- Az információ az érzékszerveken keresztül érkezik (látás, hallás, tapintás, szaglás, ízlelés)
- Rövid ideig megmarad az információ nagyon pontos emléknyoma
- Kapacitása nagy, időtartama rövid
- A specifikus szenzoros areákból a neocortex viszi át az információt a RTM-be

A memória típusai időtartam szerint

- Rövid távú memória (working memory, 20s-60s)

- Azon információk, amelyek érdeklődésünket felkeltették a szenzoros tárból átkerülnek az RTM – be

- Vagy 60s múlva eltűnnek
- Vagy feldolgozásra kerülnek, és áthelyeződnek a hosszú távú memóriába
- Nemcsak tár, hanem műveleteket is tud végezni a benne tárolt információval (pl. telefonszám átmeneti ismétlése)
- Minden tudatos cselekedethez szükséges az ép működése
- Kevesebb információt őriz meg mint a szenzoros tár, de hosszabb ideig
- Prefrontális kéreg, mint „eligazító hivatalnok”, karmester funkció

Baddeley munkamemória modellje

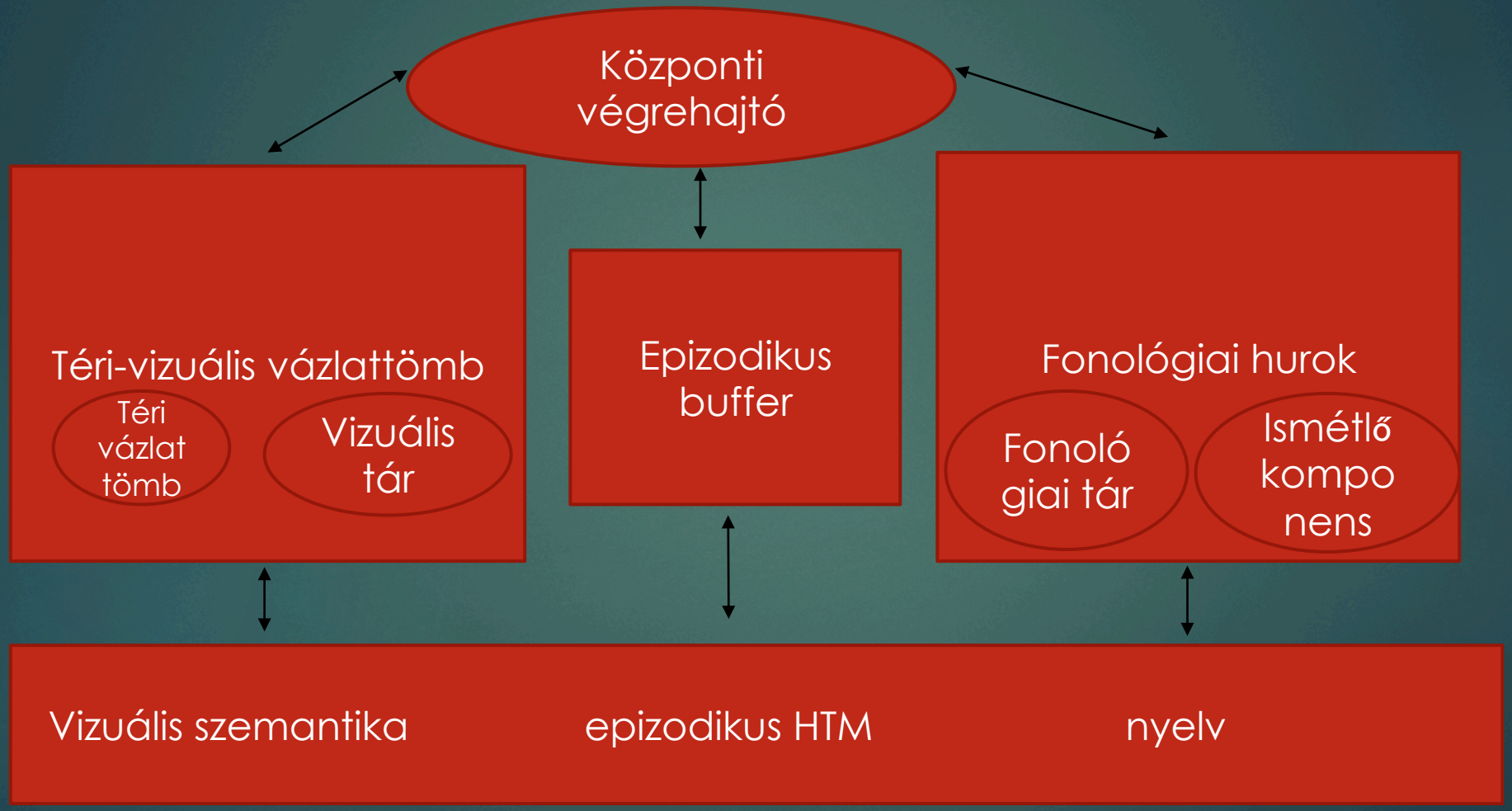

A memória típusai időtartam szerint

- Hosszú távú memória

- Az információkat a feldolgozást követően a rövidtávú memóriából kapja
- Az információ bekerülése és felidézése között több éves szünet is lehet
- A hosszú távú memória szerkeszthető
- A neuronhálózat ismétlődő aktivitása miatt, a szinaptikus kapcsolatok megerősödnek
- Kapacitása határtalan
- Temporális lebeny zavartalan működéséhez kötött

emlékezet
Deklaratív (explicit)
Nem deklaratív (implicit)
Tények (szemantikus)
Események (epizodikus)
Proceduális (szokások)
Priming (perceptuális tanulás)
Klasszikus kondícionálás
Nem asszociatív tanulás
Emocionális válasz
Viselkedéses válasz
Mediális temporális lebeny, diencephalon
Striátum
Neocortex
Amygdala
Cerebellum
Reflex pályák

Memóriavizsgálatok szempontjai

- Az emlékezetzavar milyen modalitást érint?
- Felidézés vagy felismerés szintjén jelenik meg?
- Információfeldolgozás mely szakaszát érinti?
- Idői szempontból hogyan változik?
- Függ – e az emlékezeti tartalom jellegétől?
- Inger megjelenésének módja befolyásolja – e?
- Van – e kompenzációs törekvés?
- Ismétlésnek milyen hatása van?

A különböző memóriatípusok vizsgálata RTM

- Számterjedelem teszt:
- Részét képezi a Wechsler intelligencia tesztnek. De!
- Egy kalap alá veszi a forward és a backward tesztek eredményeit és közös mutatókat adnak
- Ugyanakkor a backward vizsgálat a központi végrehajtó funkciójához kötött
- Míg a forward valójában a munkamemória kapacitását vizsgálja
- A helyes feladatvégzés során, minden egyes terjedelemhez, négy számsor tartozik.
- A V.V. egymás után olvassa fel a számokat, 1s szünettel
- Csak a pontosan visszaadott számsorozat fogadható el
- A V.Sz. RTM terjedelmét, az a visszamondott sorozathosszúság adja meg, amelyből legalább két sorozatot hibátlanul vissza tudott mondani

RTM

- Fordított számterjedelem teszt
- - Ugyancsak négy számsor hibátlan, fordított visszamondására van szükség
- A központi végrehajtó hibátlan működését (fonológiai hurok) bizonyíthatja
- Zavartalan működéséhez, jól funkcionáló mentális forgatásra van szükség

Név: életkor:

Számterjedelmi teszt		
3	5 – 8 – 2	
	6 – 9 – 4	
	1 – 4 – 8	
	2 – 7 – 6	
4	6 – 4 – 3 – 9	
	7 – 2 – 8 – 6	
	9 – 6 – 2 – 5	
	7 – 4 – 9 – 1	
5	4 – 2 – 7 – 3 – 1	
	7 – 5 – 8 – 3 – 6	
	6 – 4 – 7 – 8 – 1	
	9 – 6 – 2 – 7 – 4	
6	6 – 1 – 9 – 4 – 7 – 3	
	3 – 9 – 2 – 4 – 8 – 7	
	7 – 1 – 8 – 4 – 9 – 5	
	1 – 5 – 7 – 4 – 2 – 9	
7	5 – 9 – 1 – 7 – 4 – 2 – 8	
	4 – 1 – 7 – 9 – 3 – 8 – 6	
	6 – 5 – 1 – 7 – 4 – 9 – 2	
	1 – 4 – 7 – 5 – 3 – 8 – 6	
8	5 – 8 – 1 – 9 – 2 – 6 – 4 – 7	
	3 – 7 – 2 – 9 – 5 – 1 – 8 – 4	
	5 – 9 – 1 – 6 – 8 – 3 – 4 – 2	
	3 – 2 – 5 – 7 – 4 – 9 – 1 – 8	
9	2 – 7 – 5 – 8 – 6 – 2 – 9 – 1 – 4	
	7 – 1 – 3 – 9 – 4 – 2 – 5 – 6 – 8	
	8 – 1 – 3 – 9 – 6 – 2 – 5 – 7 – 4	
	2 – 9 – 5 – 1 – 7 – 3 – 4 – 6 – 8	

Terjedelem:

Racsmány et al 2005

RTM

Corsi kockák

- Téri-vizuális munkamemória vizsgálatára szolgáló eljárás
- A feladat: megjegyezni a mutatott sorrendet és utána ismételni
- A végső terjedelmi mutató, ahol a négy próbából a V.Sz. hármat helyesen vissza tud mutatni

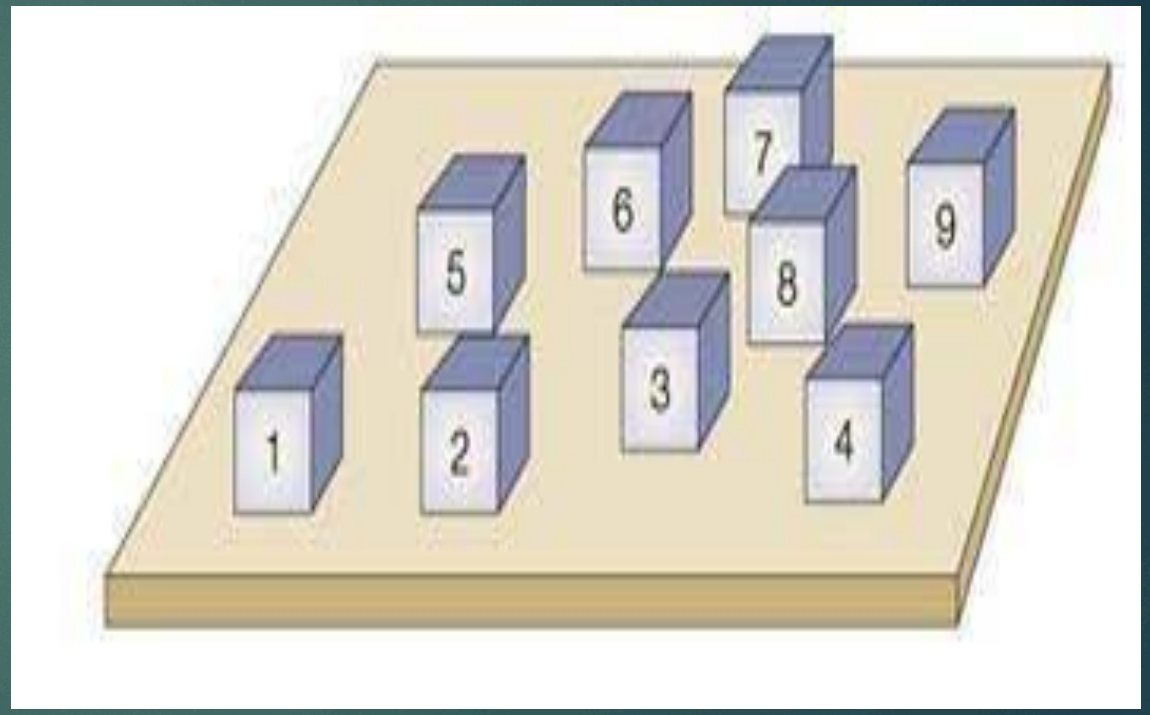

RTM

- Hallási mondatterjedelem teszt (Listening Span – LS)
- Komplex munkamemóriát vizsgál
- Objektív képet ad az emlékezeti kapacitásról
- A VV felolvassa a teszt mondatait egyesével, és a VSZ – nek minden mondat után el kell döntenie, hogy a hallott mondat igaz-e, vagy hamis
- Az első válasz jelzi, hogy a VSZ érti – e a feladatot, odafigyel – e
- Ha a páciens mindig helytelenül válaszol, az tapadást, vagy feladatértési problémát jelez
- A megjegyzendő mondatvégi szavak mindig ragozatlan főnevek
- Az utolsó szavakat az elhangzás sorrendjében kell visszamondani
- III sorozat, a végső terjedelmet a három sorozat átlaga adja

HMT övezetei

Életkori övezet	Átlag
4-6	1,86
7-9	2.12
10-12	2.44
13-15	3.1
16-17	3.33
18-19	3.38
20-29	3.45
30-45	3.38
46-60	3.11
61-75	2.34
76-89	1.85

Hosszú távú memória vizsgáló módszerei – Deklaratív memória

- Szemantikus memória vizsgálata
  - Általános ismeretek (MAWI, WAIS-IV)
  - Boston Naming Test
  - AKV retrográd memória
  - Híres személyek
- Epizodikus memória vizsgálata
  - Rivermead Viselkedéses Memória Teszt
  - RAVLT
  - Rey komplex ábra teszt
  - Benton próba
  - Autopszichés adatokra vonatkozó memória esetében jó ha rendelkezésre áll heteroanamnézis

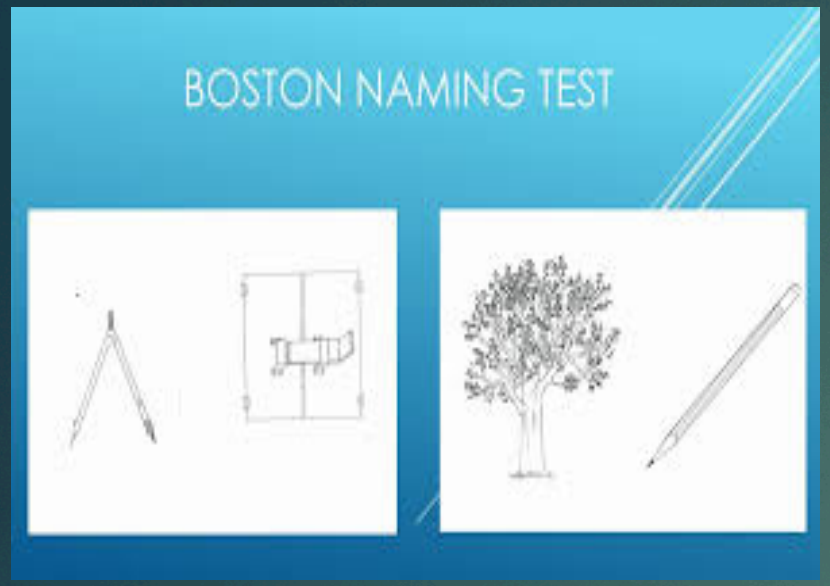

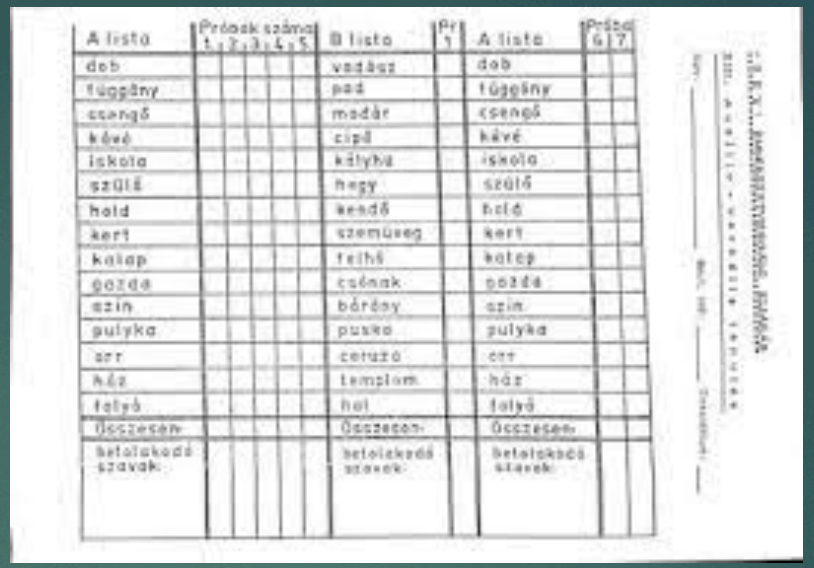

A lista	Próbák száma 1	2	3	4	5	B lista	Próba 6	A lista	Próba 6	7
dob						vadász		dob		
függöny						pad		függöny		
csengő						madár		csengő		
kávé						cipő		kávé		
iskola						kályha		iskola		
szülő						hegy		szülő		
hold						kendő		hold		
kert						szemüveg		kert		
kalap						fehér		kalap		
gazda						csónak		gazda		
szín						bőrönd		szín		
pulyka						puska		pulyka		
sár						ceruza		sár		
ház						templom		ház		
folyó						hal		folyó		
Összesen:						Összesen:		Összesen:		
betolakodó szavak:						betolakodó szavak:		betolakodó szavak:		

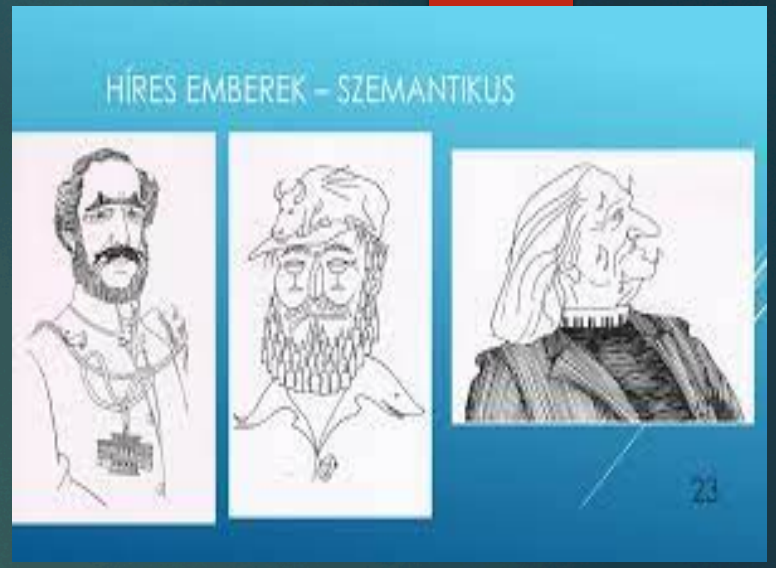

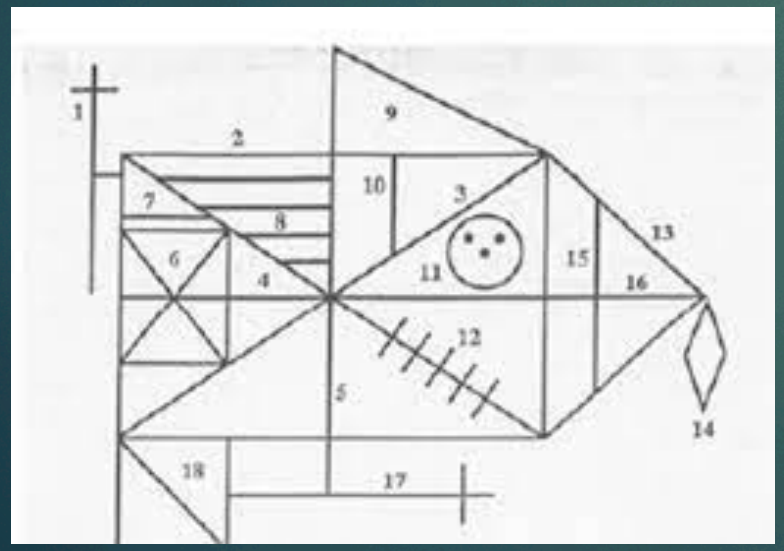

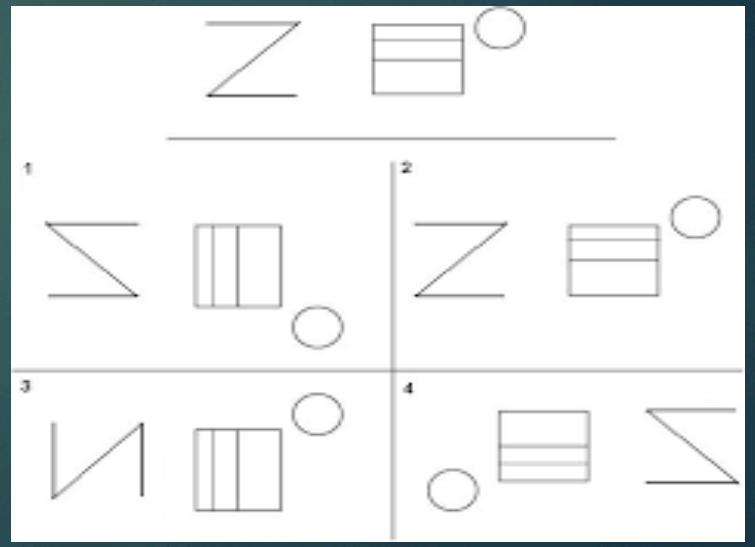

A memória zavarai

- A memória zavara gyakori panasz az egészségügyhöz fordulók körében
- Egészségesek körében is számos tényező befolyásolja működését, pl. fáradtság, lehangoltság, túlterheltség, eufórikus hangulat, gyógyszerhatás, stb.
- A KIR betegségeiben azonban vezető tünet lehet
- Ezen kórállapotok esetében azonban több, egyéb enyhébb, komolyabb tünet is észlelhető a memóriazavar mellett
- Életkori változások:

- Fiatalokra gyors tanulási képesség jellemző
- Az idősödés folyamatában a memóriafunkciók, pl. a tanulási képesség csökken
- Az élettapasztalatok révén a tudás kikristályosodik - bölcsesség

Amnesztikus szindróma

- A rövidtávú memória zavara jellemzi (trauma, stroke, …
- Formái:

- Retrográd (laesio előtti dolgokra vonatkozó felidézési zavar)
- Kongrád (laesio környékére vonatkozó felidézési zavar)
- Anterográd (új ismeretek elsajátítási képességének zavara)

- Lokalizációs jellemzők:

- Globális: több terület egyszerre történő károsodásánál jelenik meg (frontális, középagyi, bilaterális károsodás)
- Modalitás specifikus:
- Vizuális (jobb féltekei, occipitális károsodás)
- Verbális – akusztikus (temporális károsodás)
- Szomatoszenzoros (parietális károsodás)

Betegségek- állapotok

- Korfüggő memóriazavar:
- Memóriazavar legenyhébb formája, amely átmenet az egészséges idősödés és a kóros állapotok között
- Általában 40 éves kor tájékán kezdődik és az érintetten kívül más nem veszi észre
- Idő múlásával nem rosszabbodik, intellektust nem érinti
- Újabban az enyhe kognitív zavar (EKZ) egy részének tartják a jelenséget

Enyhe kognitív zavar (EKZ)

- - Kóros állapot, noha még szellemi hanyatlást nem jelent
- Neuropszichológiai tesztekkel már kognitív funkciózavar kimutatható
- A feledékenység nem feltétlenül tünet, azonban figyelemzavar, koncentráció csökkenése, gondolkodás zavara jelentkezhet
- Olykor a páciens környezetének is feltűnik, de még szociális funkciódeficitet nem okoz
- Összetett, bonyolultabb feladatok kivitelezésében nehézség jelentkezhet
- Tünetcsoport, melynek hátterében több kóroki tényező is állhat, azonban egyes esetekben az állapot nem romlik tovább De!
- EKZ – val jellemezhető páciensek 10-15% - nál Alzheimer – kór (AK) alakul ki

Demencia (szellemi és mentális hanyatlás)

- A demencia nem betegség hanem szindróma
- Demenciának nevezzük, a magasan szervezett idegrendszeri funkciók károsodását
- Az emlékezetzavar mellett, számos egyéb panasz, tünet és működésromlás jellemzi
- A feledékenységen kívül a gondolkodás, a beszédfunkció, társuló viselkedésváltozás is kísérője lehet (BPSD tünetek)
- Kezdetben a friss információk felejtődnek el, majd a közelmúlt eseményeire sem emlékszik, végül elvész a tanulás képessége
- Romlik a figyelem, a koncentráció képessége, és összetett feladatok kivitelezése is nehezítetté válik
- Viselkedészavarok, kritikai készég csökkenése is társulhat hozzá.

Reverzibilis demenciák

- Kóreredet szempontjából nem alkotnak különálló egységet
- Oki kezelésük részleges, vagy teljes javulást eredményeznek
- A következő állapotok sorolhatók ide felsorolás szerűen:

- Gyógyszerhatás
- Anyagcserezavarok
- Érzékszervi depriváció
- Neurológiai fertőzések, sérülések, daganatok
- Alkoholmegvonás
- Korsakoff – szindróma(memóriazavar, zavartság, konfabuláció)

Pseudodemencia

- Látszólagos demenciát jelöl
- Egy pszichiátriai alapbetegség szellemi hanyatlás tüneteit utánzó tünetegyüttes kialakulásához vezet
- Nem valódi demenciáról van szó, a pszichiátriai betegség k
- ezelése megszünteti a demenciára emlékeztető tüneteket

- Depresszió esetén van szubjektív panasz, demencia esetén nincs.
- Depresszió esetén kompenzációs törekvés nincs, demenciában sokáig próbálgat.
- Depresszióban a figyelem megtartott, demenciában csökkent.
- Feladatvégzés során depresszióban sok a „nem tudom" válasz, demens beteg hibákat vét, és sokszor nem veszi észre.
- Memóriadeficit: demenciában Ribot-szabály, depresszióban friss és régebbi emléknyom is elvész.

A gondolkodászavarok pszichodiagnosztikája

A gondolkodás

- Az információfeldolgozás magasabb szintjét gondolkodásnak nevezzük
- A gondolkodás elemi mozzanata, a tudattartalmak közötti asszociációk kiépülése
- A gondolkodás folyamata három összetevőből épül fel:

- Fogalomalkotás (szimbólumokkal történő műveletvégzés)
- Ítélet alkotás (fogalmak közötti összefüggések megállapítása)
- Következtetések levonása (összevetve a valósággal hitelesítjük, vagy nem)

A gondolkodás károsodása több kórok következménye lehet

A károsodás legtöbbször globális

A gondolkodás mennyiségi zavarai

- Lassulás
- *Monoideizmus*
- *Stupor*
- *Mentális bradiphrenia*
- *Gyógyszermellékhatás*
- Felgyorsulás
- *Incoherentia (primer, secunder)*
- *Alkohol (kezdetben), coffein*

A gondolkodás minőségi zavarai

- Verbigeráció
- Gondolatelvonás, gondolatátültetés, gondolatfelhangosodás
- Kóros vonatkoztatás

Gondolkodás tartalmi zavarai

- Téveszmék (doxazmák): persecutoros, querulatoros, befolyásoltatásos, mérgeztetéses, önvádlásos, hipochondriás, coenestopathiás, meglopatásos, genealógiás, religiozus, erotomániás
- Fóbiák: agorafóbia, claustrofóbia, közlekedési fóbia, magassági fóbia, szociális fóbiák, specifikus fóbiák
- Kényszerek: kényszergondolat, kényszerimpulzus, kényszercselekvés

A PFC szerepe a célirányos viselkedés szabályozásában

- Három prefrontális kör vesz részt az emberi viselkedés szabályozásában:
- Orbotifrontális prefrontális kör: érzelemszabályozás, empátia, szabályozottság – sérülése…Phineas Gage esete
- Cinguláris prefrontális kör: motivált viselkedés, kezdeményezőkészség, sérülése…iniciatíva csökkenés, kezdeményezőkészség elvesztése
- Dorsolaterális preforntális kör: komplex feladatok megoldása, új információk elsajátítása, tervezés, időbeni rendezés, válaszgátlás/ váltás
- Ontogenetikailag a neocortex a legfiatalabb része a KIR – nek
- KIR megbetegedés kapcsán, ezek a funkciók károsodnak a leghamarabb.

dorsolateralis prefrontalis kéreg

- elhatározás, tervezés, tanulás
- vélemény megformálása
- asszociáció, összegzés
- érzések tudatos feldolgozása
- munkamemória működtetése
- kivitelezési terv (motoros program)

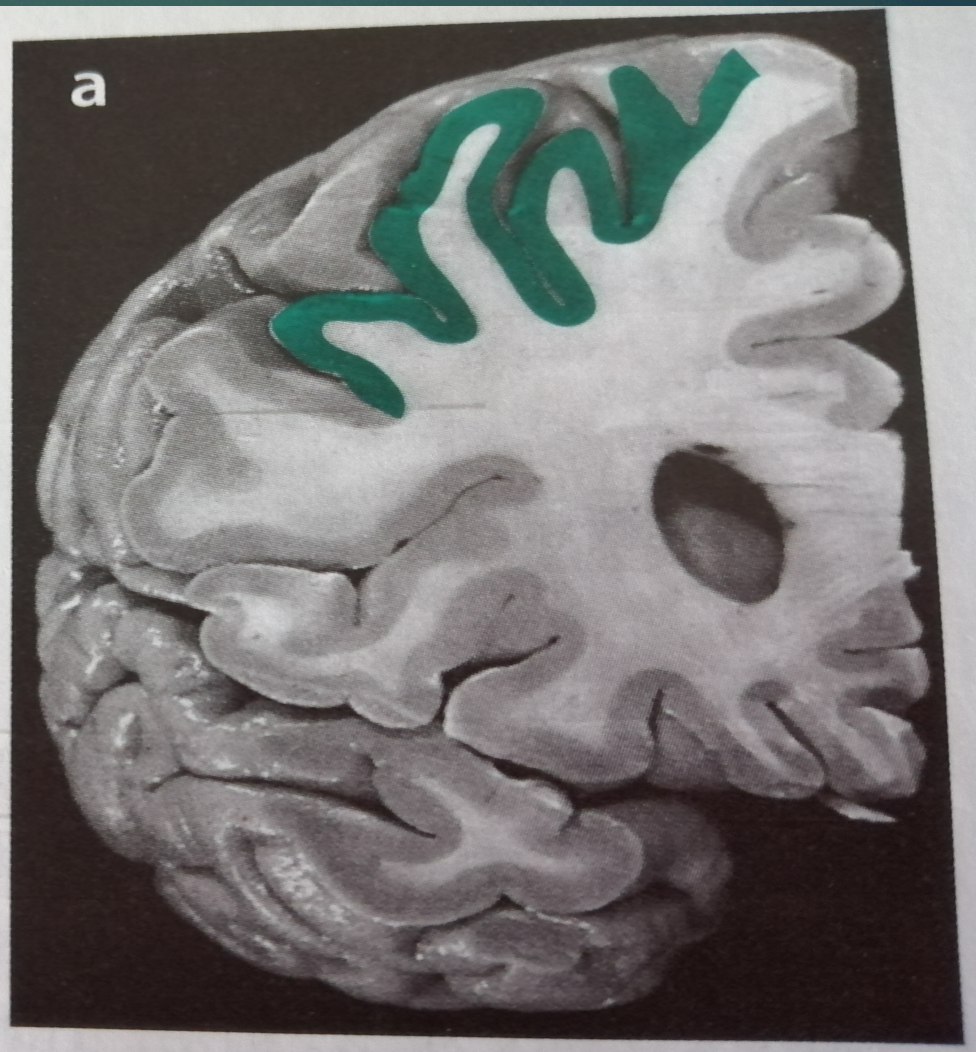

Dorsolaterális prefrontális kéreg és gondolkodás

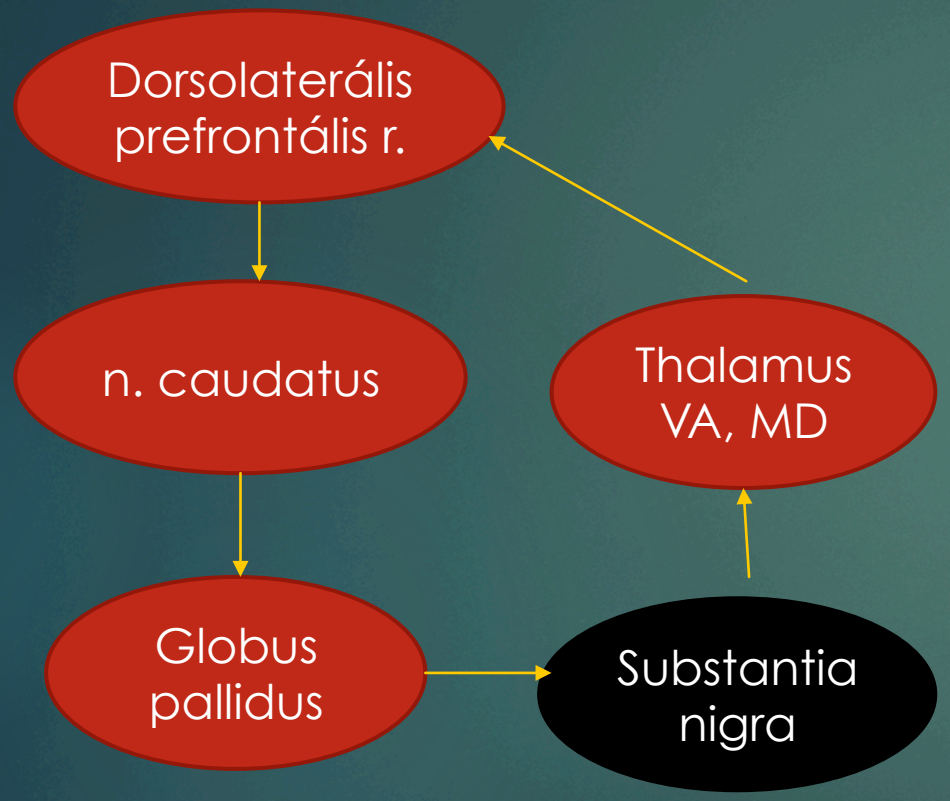

Executív funkciók

komplex feladatok megoldása

új információk tanulása

tervezés, előrelátás

cselekvések szabályozása

magatartásminták váltása

időbeni rendezés

DLPFC károsodásának jelei

- Konkretizáció: pl. szólások „addig jár a korsó a kútra, míg el nem törik”
- Perszeveráció: Lurija kerítés próba
- Figyelemzavar: Piéron
- Csökkent kategória specifikus fluencia (1 perc alatt mondjon annyi „m”betűvel kezdődő szót, amennyi eszébe jut. Személynév, helységnév nem lehet
- Stratégiaalkotás, tervezés, szervezés zavara Állatkert - teszt
- Memóriazavar: korábbi STM,LTM vizsgálatok
- Válaszgátlás zavara: Trailmaking B

Gondolkodás vizsgálatára szolgáló eljárások

- Lehetetlen történet:

„Egy társaság volt együtt. Egyik fele a szobában maradt, az egyik fele kiment a kertbe, a másik fele hazament. „

„Egy apa azt írta a fiának: gyere azonnal haza; ha nem kapod meg a levelem, küldj egy képeslapot.”

- Átvitt értelmű szavak: pl. fafejű, cigány útra ment
- Közmondások: „Nincsen rózsa tövis nélkül.”,
- Különbségek: pl. gyermek-törpe, lépcső-létra
- Hasonlóságok: zongora-trombita, dicséret-büntetés

Logikai feladatok,

- Raven Progresszív Mátrixok
- Hanoi torony

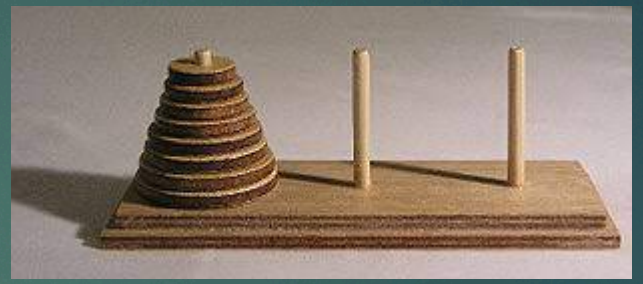

- Tervezés, stratégia alkotás, kreativitás
- Állatkert-teszt
- WCST

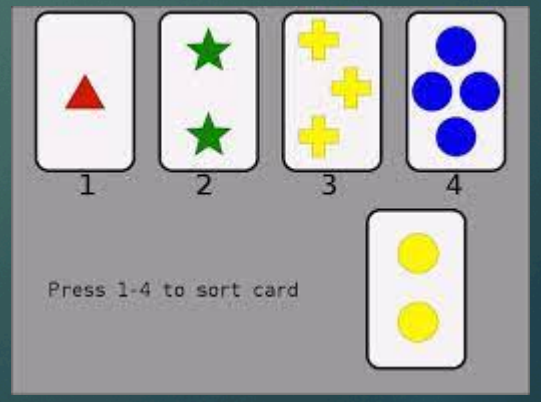

Felhasznált és ajánlott irodalom

- Katalin, M. (2010). Az emlékezet főbb jellemzői, vizsgálati és fejlesztési lehetőségei. *Pšenáková Ildikó–Mező Ferenc (szerk.): Képességfejlesztés digitális tananyaggal. Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen*, 101-106.
- Sacks, O. W. (2015). *A férfi, aki kalapnak nézte a feleségét és más történetek*. Park.
- Kónya, A., Racsmány, M., Czigler, B., Takó, E., & Tariska, P. (2001). A Rivermead Viselkedéses emlékezeti teszt (RVMT) bemutatása. *Magyar Pszichológiai Szemle*, *55*(4), 435-450.
- Márkus A., Czigler B., (2019). Neurológia – pszichológia szakos hallgatók számára. Akadémia Kiadó.
- Racsmány, M., Lukács, Á., Németh, D., & Pléh, C. (2005). A verbális munkamemória magyar nyelvű vizsgálóeljárásai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, *60*(4), 479-506.
- Racsmány M., (2008) Az amnézia neuropszichológiája. *Kállai J., Bende I., Karádi K., Racsmány M (szerk): Bevezetés a neuropszichológiába. Medicina könykiadó Zrt. Budapest,* 249-268.
- Tringer L., (2019). A pszichiátriai tankönyve. Semmelweis Kiadó.
- Janacsek, K., Tánczos, T., Mészáros, T., & Németh, D. A munkamemória új magyar nyelvű mérőeljárása: a hallási mondat-terjedelem teszt (HMT). *Magyar Pszichológiai Szemle*.

Köszönöm a figyelmet